

ՏՐԱԿՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐԱԿԱՆ ԵՄՊԻՐԻԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐԱԿԱՆ ԵՄՊԻՐԻԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐԱԿԱՆ ԵՄՊԻՐԻԱԿԱՆ

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

ՉԵՒԻՆՈՒՄԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1848

ԹԻԻ 320

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐԱԿԱՆ ԵՄՊԻՐԻԱԿԱՆ

Կառավարության 14 սեպտեմբերի

Բարձրագույն Կրթության ու շաղկապների միջոցով աշխարհի և Մարտիկայի գործողությանը պատկանող և ուրեղ գործողությանը կերպի թե հասարակաց հանգրվանությունը առկա է օրինակի կերպով հաստատված չէ, թե և գլխավոր խոսքով թիվն մը ևս չմտադրված միջոցն ցայտոր :

Օսմանեան կառավարությունը կարմանե յուզարկուած էտքի պաշտոնատարը վաճառական Փոստու էֆենդին արգէն Ղիւրբանով կրգանուի : ուրեղ գործող նաև մոսկ Երևանով և Ռուս գործողութիւնը : Բնդհանրապէս կը յուսուցանի միշտ թե առանց բռնի և խիստ միջոցներ գործածելու՝ յաջող վաճառ մը պիտի ընդունին յիշեալ իշխանութեանց (պէրիք) քաղաքական գործերը : Վերջապէս Բարձրագույն Կրթության ցայտորի վաճառք ձեռք բերելու համար ամէն կերպ մարդասիրական և խաղաղասիրական հնարքները չի գործ կրգնէ :

Կայսերական հրապարակաւ հետեւեալ փոխ խաթմաները եղան :

Պէրիքտի նախորդ կուսակալ Մէհմէտ փաշան՝ Կրկնապետի կառավարիչ անուանեցաւ :

Դեմիքիւր էֆենդին՝ արտաքին գործող պաշտոնատար խորհրդի քարտուղար անուանեցաւ՝ փոխանակ Վախէ էֆենդին, որ երկրագործութեան ժողովին անդամ ընտրուեցաւ :

Երեք Օ. Երեք էֆենդին, որ Կրպակիւրի համարակալն էր, նոյն պաշտոնին՝ Կարապետուս պիտի երկնայ :

Կրթող ծովապետ Օսման փաշան՝ ծովապետի փոխանորդ անուանեցաւ և հրամանատար Երեք պէրիքտեան նաւատորմի, փոխանակ Մաշուք փաշային :

Մաշուք փաշան՝ Ռատոսի քաղաքական կառավարիչ անուանեցաւ :

Օսման փաշան՝ Մինքի կառավարիչ կարգեցաւ միջմիջանի տիրապետ :

Կապտի նախորդ կուսակալ Հասան փաշան՝ Սամաքալի կառավարիչ կարգեցաւ :

Բարեպաշտական շնորհածող (վաքիֆ) տետու և Երեք փաշան՝ Երգարութեան բարձրագույն առանձին անդամ անուանեցաւ, և անոր տեղը յաջորդեց Երեք պէրի :

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

ՃԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Սամանյան յարաբերութեան երկրագործական զանազան պէրիքտեան վրայոյ :

Ինչպէս որ աշխարհագրական մը կամ համաօտարած աշխարհացոյցի մը վրայ կրտեանուի, հասարակածին զուգահեռական շրջանակներուն վրայէն գիծեր կանցնին, որոնք հիւսիսային բևեռէն հարաւային բևեռը կամ փոխորակի բաշտած են : Եւ գիծերը, որոնք միջօրէական շրջանակներ կրտուին, երկայնութեան ստորձանները ցոյց կուտան, ուրոնց թիւը 360 է : Եւ նոյն ամէն մէկուն մէջէն արեւը հեռագէտէ կանցնի՝ իւրաքանչիւր մէջ 4 րոպէ մնալով :

Եւ ըստ ճանաչող կրհետեւի որ, երկիրը՝ արեւմտեան գէպ ի արեւելք իւր վրայ ըստ հորիալ կան շարժումով, մէկ ժամու մէջ 15 ատրիճան (375 փարսան) կը քալէ : կամ 360 ատրիճան՝ 24 ժամու մէջ : և այս շարժումը կըսուի, օրական շրջան երկրին :

Երբոր արեւը արեւելք միջօրէականի մը մէջ կը

Ուրիշ փաշան, որ առայժմ մասնաւոր պաշտոնիւ Մարտիկայ կրգանուի, կայսերական պաշտոնի զորաց ժողովին նախագահ անուանեցաւ :

Սիւրբան փաշան, որ Բարձրագույն Կրթության կրտունէ Վախէա յուզարկուած էր յատուկ պաշտոնիւ մը, ամսոյ 7ին վերադարձաւ ի Վախէա նուազօրին՝ Կարգէն գարով :

Պէրիքտի նոր կուսակալ Վախէ փաշան Վախէ Դեմիքիւր զոգենաւ ծամեայ ելաւ մոտերս իւր պաշտոնին երթալու :

Վարտենիայի տէրութեան գետնային Պարսն Դեմիքիւր ամսոյ 6ին այցելութեան գնաց արտաքին գործող պաշտոնի Վախէ փաշային :

Վախէ ծովուն մէջ Պատմայի ծովագետը մօտ օրերս երկու օսմանեան վաճառականի նաւեր բոլորովին խորտակուեցան, որոց մէկուն նաւատորմէն ամէնքն ալ աղատեցան : Իսկ միւս նաւուն մէջ գտնուողներէն չորս հոգի խղճուեցան :

Վախէ քաղաքի մէջ ստեպ ստեպ պատահած հրկիզութիւններէն յայտնի կրտեսնուի թէ հրդեհարկու չարագործ անձանց միտքանութիւն մը կարգադրուած պիտի ըլլայ : փոխորդ քաղաքական ոստիկանութիւնը (փալիցիա) մեծ զգուշութիւն կաշտարի այս անօրէնները ձեռք ձգելու : և կը հաստատեն թէ արգէն բանի մը հոգի բռնեւ է, որոց վրայ կտիւած կայ թէ հրդեհարկու են :

Վաղղիւր հասարակապետութեան Պէրիքտի նոր հիւստոս մօսկ Պարէ, որ անցեալները կրտանգնուողին հաստը էր Վաղղիւրէն գարով, ամսոյ 1ին մէկնեցաւ իւր պաշտոնին երթալու :

Վախէ կրգրէն թէ ուսուց զորքը օր ըստ օրէ կուտենաւ Մարտիկայի մէջ, ուրեղ շատ զինւորական պաշտոնի և կրպտարտոնէն :

Վախէային փաշոք ամենին զրոյց մը չըլլար մայրաքաղաքի մէջ, ուսկից բոլորովին անհետ էլաւ այս ախար :

Վախէալութեան լրագիրը վեղիւրան նա մակ մը կը հրատարակէ՝ տէրութեան բոլոր գործակարաց վերաբերեալ : Եւ նշանաւոր նամակաւ պատուէր կըսուի անոնց, որպէս իրենց պարտաւորութիւնները ամենայն ճշդութեամբ և անաչառութեամբ չի գործ գնեն համեմատ նոր կարգադրութեանց կանոնացը (Թանկմութի խալիքի), և եթէ ամոնց գէմ գործը մը ընելու ըլլան, պիտի պատժուին ըստ օրինի ինչ տատի :

գտնուի, նոյն միջօրէական գիծին տակ ինչո՞ւ ալ մէն քաղաքաց համար կէսօր է, սրչափ կու գէլ ըլլայ միջոցը, որ կըգտնէ զանոնք հիւսիսէն ի հարաւ : Օրինակի համար Վախէայի Վախէա քաղաքը և ուրք Զեյթին կըլին, որոնք գրեթէ 1360 փարսան իրարմէ հեռու են, միևնոյն ժամու ու երկու մէկու, բանդի երկայնութեան միևնոյն աստիճանին տակ են :

Երկայնութիւնը արեւելեան կամ արեւմտեան կըսուի ըստ աստեղագրական գրչի քաղաքաց, որ կըգտնուին արեւելեան կամ արեւմտեան կարմր Փարիլին մինչև 180 րոպէ աստիճանը : Եւ ինչո՞ւ երկայնութեան տակ գտնուող քաղաքաց կէսօրը Փարիլի կէսօրէն առաջ է, իսկ արեւմտեան երկայնութեան տակ գտնուող քաղաքաց կէսօրը Փարիլի կէսօրէն ետքն է : Ուստի Չինաստանի Նանքին քաղաքը երբոր իրիկուան ժամը 9 և 3/4 է ըստ եւրոպացւոց (այսինքն կէսօրը 9 3/4 անցած է) Փարիլի մէջ կէսօր է : և միևնոյն ժամանակը առաւօտեան 8 ժամ և 22 րոպէ է (այսինքն կէսօրին 3 ժամ 38 րոպէ կու գէ) : Եւ ինչո՞ւ Վախէ քաղաքին մէջ, Վոր պատճառը այն է որ, Նան

ճանի մարդիկ որ ըլլան : Եւ նամակը ամէն հարտակ աղագց ըզուաւ Թարգմանութիւն, ալ նոնց աղագցին և հոգեւոր գլխաւորաց յանձնուեցաւ, որ իւրաքանչիւրք իւր ժողովրդեան յայտնէ բոլոր օսմանեան տէրութեան մէջ :

Կայսերական այսպիսի առատագութ մարդաւորութեան շնորհը խիստ երեւելի և բացայայտ բան մը ըլլալով, աւելորդ կը համարիմք անոր փաշոք երկար մեկնութիւններ ընել :

Յուշատանի տէրութեան իրաւատար իշխաւ նախկին ունեցող գետնային պարսն Սիւր Ներու լոր ամսոյ 4ին պատիւ ունեցաւ օգոստոսիաւ Սուլթանին ներկայանալու, որուն մատոյց իւր արքային կողմանէ ունեցած գետնայինութեան նամակը : Վախէալաւ Կայսր իւր սովորական մարդասիրութեամբ բաղձմ մեծարանօք ընդունելութիւն ըրաւ յիշեալ գետնայինին :

Վախէալաւ թէ կառավարութիւնը հրաւան ըրած է, որ այսուհետեւ փայտեղէն տուն չ'ընեն ի մայրաքաղաքի մէջ, այլ բոլոր տները և ուրիշ շինուածքները քարեղէն կամ աղիւսով (թուղայով) շինուին, որպէսզի անգաղար պառահած հրկիզութիւններէն աղատ ըլլան :

ՍԵՒԱՆԻԿ, 1 սեպտեմբերի : Վոյեռան թէպետե տակաւին կը շարունակէ իւր հարուածները, ալ առ ամենայնիւ այս ախարն ու ժը շատ տկարացաւ և հետեւաբար մահաբեր գիպուածոց օրական թիւը օր ըստ օրէ խիստ կընուաղի :

Վախէալաւ արձանագրութեան կիմոցուի որ քաղաքի Սեւանի մէջ մտնելէն ի վեր, այսինքն յունիսի 25էն մինչև օգոստոսի 19, 1275 հոգի մեռել են, առանց հաշուելու 1 տարուէն մինչև 8 տարեկան տղայքը և գեղերը ու վրաններու մէջ մեռնողները : Վերջապէս հասարակօրէն կը կարծուի թէ ընդ ամէնը 3000 հոգի զոհ եղած են այս սովալի ախարին :

Վախէալէ և կամ վերջի լուրերը կը ծանուցանեն թէ քաղաքի սաստիկ կտտուած կընէ յիշեալ քաղաքը :

Սեւանի մէջ հանգ ստու թիւը կը շարունակուի, բայց առեւտրական գործերը մեծ խեղճութեան մէջ կը գտնուին :

ԵՐԵՎԱՆԻ : Ազգայնոց թիւ : 1 սեպտեմբերի : Բարձր պատիւ Կարահիւր փաշան ընդ հանուր կառավարիչը

քէնի գիւրը արեւելեան երկայնութեան 116 րոպէ աստիճան, 27 րոպէին տակն է, և անոր համար 9 ժամ 3/4 Փարիլին յաւալ է : և Վախէն՝ արեւմտեան երկայնութեան 54 րոպէ աստիճան, 38 րոպէ և 45 մանրերկրորդին տակն է, և անոր համար 3 ժամ 38 րոպէ ետքն է Փարիլին :

Վախէալաւ քաղաքի երկայնութիւնը ժամանակի գարձընելով այն հաշուին վրայ որ, 15 աստիճանը 1 ժամ կընէ և թէ աստիճանին 15 րոպէն հաւասար է ժամուն 1 րոպէին, զիւրութեամբ կընայ մէկ իմանալ ժամանակն յարաբերութիւնը ամէն քաղաքաց, որոց երկայնութիւնը կը ծանուցէ :

Վախէալ Կանաչ արաբալուիւնը :

Հանքային ածխոյ արտադրութիւնը Մեղղի մէջ կը հասնի միջին թիւը առնելով, 28:498:192 թոնով տարին, որոց արժէքը կը հաշուեն 14:249 091 իւսա սթէրլին : Եւ ածուխէն 26:649:899 թոնով Մեղղի երկրին մէջ կը արտադուի : Եւ այս արտադրութեանը համար վաճառականները կը պա

(1) Սեւանի գրեթէ 18 խանութար է :

բուժիչներ ճանաչած է Վարդիկոյ հասարակացեալ տուժիչներ :

ԻՏԱԼԻԱ . Կարողութեամբ թագաւորը ամենին վշատեալ չէր իր պատերազմին ճակտորդութենէն , և Իտալիայի Ալեքսանդրիա քաղաքը կը գտնուի միշտ , ուրախ է իւր զօրաց ընդհանուր բանակը : Արհեստաստներ թէ Վուրմի ազգային պատգամաւորաց խորհրդարանը առանց ներկայութեան թագաւորին պիտի բացուի :

Կարողութեամբ թագաւորը մը յայտարարութիւններ հրատարակեց անցեալները , որով կը ծանուցանէ թէ պատրաստ է նորէն պատերազմի քաջելու իւր կեանքը ու իւր օրդուց կեանքը վերստին վտանգի գնել խաղախան անկախութեան սրբազան և ազգասիրական խնդրոյն համար , եթէ Աստուծոյ պահանջները խիստ և անընդունելի ըլլան : Ի վերայ այս ամենայնի կերէի թէ բանը այն ատիկայն պիտի չհասնէ , քանի որ Աստուծոյ անհաւատիկ հաճութիւն տուաւ գաղղիական և անգղիական միաբանեալ միջնորդութեանը , որուն միջոցաւ ընդհանրապէս կը յուսացուի թէ Լուս պարտիան իւր անկախութիւնը պիտի ընդունի , իսկ Վիեննայի նահանգը ազատական սահմանադրութիւն մը ստանալով , վերստին Աստուծոյ իշխանութեամբ պիտի կառավարուի :

Առայժմ Վիեննայի բնակիչները հաստատապէս միտքերն են դրած են վերջին ճգամը դէմ գնել , երբոր թշնամին (Աստուծոյն) իրենց վրայ յարձակելու ըլլայ : Սակայն մինչև սեպտեմբերի 10 ըստ լատինացւոյ տակաւին արշաւանք մը եղած չէր յիշեալ կողմնի վրայ :

Իտալիայի մեծ դքսութեանը մէջ Լիւիգոն քաղաքը սաստիկ խռովութիւն մը ծագեցաւ օգոստոսի 21ին օրը (սեպտեմբերի 2ին) , և կանոնաւոր դրօշը ժողովրդեան հետ ծեծկուելով , 50-60 հոգի սպանուեցան և գրեթէ նոյնչափ անձինք ևս միջուորեցան : Իտալիական ոստիկանութիւնը ուզեր է քանի մը հրատարակական ժողովները (քիւլայ) դրցել տալ , և այս է և զիւր պատճառը այս արեւմտահեղ աղմուկին : Լիւիգոնի երեւելի վաճառականներէն քանի մը հոգի պատգամաւոր յուղարկուեցին ի Վիեննա , որպէս թէ բարձր պատիւ : Լիւիգոն մեծ դքսին իմացնեն այս խռովութեան ճշմարիտ պատճառները , և հանդարտութիւնը վերստին հաստատուելու միջոցներուն վրայ քառաջարկութիւններ ընեն :

Կարգի թագաւորը , որ ժամանակէ մը ի վեր պատրաստութիւն կը տեսնէր սաստիկ զօրութեամբ Վիեննայի վրայ յարձակել , արդէն իւր առաջարկութիւնը ի գործ դրաւ : Սեպտեմբերի 3ին ըստ լատինացւոյ 2 Փետրվար , 12 շոգեհաւ և 20 թեղանոթաւորներ հաւաքուեցան , որոց մէջ 12 հազար զօր կային : Վիեննայի առջեւ հասան և սկսան ահազին կերպիւ վեց օր շարունակ ռումբ արծակել յիշեալ քաղաքին վրայ , որուն բնակիչները , թէ և ջերմեանդ ազդասիրութեամբ և դիւ-

յաղնական քաջութեամբ պատերազմեցան , այսու ամենայնիւ իրենց զօրութիւնը իրատ տկար էր : Թշնամոյն զօրութեանը հետ համեմատելով , ուստի գգաւազ Վիեննայիները յաղթուեցան և Մեախա քաղաքը ահագին արեւմտահեղութեան արան մը եղաւ : քանի որ Ռիւսֆոլտ Սալիսկըստի հրատարակածին նայելով , Աստուծոյ ցինները սոսկալի բարբարոսութիւններ գործեր են , քաղաքը կրակի տուեցին , եկեղեցիները , պալատները , հիւանդանոցները , տները , վերջապէս բոլորը հրդ ճարակ ըրեր են , երկի մարդկնիկ մարդ , ծեղք և տղայք առհասարակ դո՛հ է դէր են յաղթականաց կատաղութեանը :

Կարգի թագաւորին նաւերը , այս արեւմտահեղ յաղթութենէն ետքը , ճամբայ ելեր են Վիեննայի Վադանա և Սիլսիուսա քաղաքները երթալով : զանոնք ևս կործանուեցան համար , բացի Վիգիլի և Վադիլի տէրութիւնները արդիւնէն , ուստի յիշեալ նաւերը գործեր են վերստին ի Մեախա : Այս նաւահանգիստը գտնուած օտար տէրութեանց նաւերուն վրայ շատ մարդիկ և բազմաթիւ ընտանիք ապաստանուած են : Կարգի զօրաց ձեռքէն աղտոտուելու համար :

ԱՄՍՏՐՈՒ . Վերնա , 1-15 սեպտեմբեր : Այս մայրաքաղաքիս հանգստութիւնը նորէն վրդովեցաւ : Գործաւորները միշտ գրգռութեան և յուզման մէջ են , և ժամանակ ժամանակ մեծ բազմութեամբ մէկ տեղ ժողովուելով աղմուկ կը հանեն պողաւրով , հաջ կա՛մ հաջ : Ի վերայ այս ամենայնի ազգային պահպանները գործակից ըլլալով միշտ կառավարութեանը , կը յուսացուի թէ հասարակաց հանգստութիւնը ծանր կերպիւ մը պիտի չփխտուի :

Թրեւտ հանգստութեան մէջ է , այս քաղաքին պաշտօնային միջակը վերցու և վաճառականութիւնը քիչ մը փտահութիւն կը տեսնուի :

Վեհափառ Կոյսը հրովարտակ մը յուղարկեց Հունգարիայի ազգային ժողովոյն , ուրտեղ օգոստոսի 11-23ին նիստին վերջը կարգացուեցաւ : Այս հրովարտակը սաստիկ ազդեցութիւն մը ըրաւ Ռեշտի մէջ , քանի որ Հունգարիայի թագաւորը , այսինքն Աստուծոյ Կոյսը կը ծանուցանէ թէ իւր առողջութիւնը բարձր վիճակի մէջ գտնուելով այժմ , Վրչիգուքս Բարադինին փոխանորդութիւն յանձնած արքայական լիախառար իշխանութիւնը ետ կառնու , և այսուհետեւ ինքը ուղղակի պիտի կառավարէ Հունգարիայի թագաւորութիւնը : Վրտի տեսնէր հետեւաբար թէ առանց արքայական ընդհանուր տեղեկալի մը , Հունգարիան պիտի կրնայ արդեօք անվնաս պահել իւր ստորագործութեանը և հաղապատական կարգաւորութիւնները :

Ազգային ժողովոյն մէջ , որ ի 10-22 օգոստոսի որոշուեցաւ որ կառավարութեան պաշտօնէաները այսուհետեւ աղնուականութեան տիրութիւն և վիպական պիտի չտան մէկու մը : Այլ աղնուականութեան կարգին բոլորովին ջնջուելուն վրայ ք-

միջաբանութիւններ եղան , բայց տակաւին վճիռ մը չորոշուեցաւ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ . Փրանքֆորտ , 25 օգոստոսի (6 սեպտեմբեր) : Ազգային ժողովոյն մէջ , որ ի 4 սեպտեմբերի ըստ լատինացւոյ , արտաքին գործոց պաշտօնէայ մօրիւնէրը իմացուց զինադարարման դաշնագրութիւնը , որ ի գործ դրուեցաւ Բրուսիլ և Տանկ մարզի տէրութեանց մէջ եօթը ամսուան համար : Այս դաշնագրութեան ընթերցումը խորին աղւղեցութիւն մը պատճառեց ազգային ժողովոյն անդամաց մեծադոյն մասին վրայ , և չուղեց իւր հաճութիւնը տուայս զինադարարմանը պատճառելով թէ Բրուսիան ինքնագլուխ կերպիւ մը կատարէր է այս զինադարարումը և Գերմանիայի կեդրոնական կառավարութիւնը պատիւը պահուած չէ : Եւ յիշուի Բրուսիլ տէրութեան լրագրող պարզապէս հրատարակեց թէ թագաւորը վաւերացոյց զինադարարման դաշնագրութիւնը առանց կեդրոնական իշխանութեան վրայ բան մը յիշատակելու : Ազգային ժողովոյն մէջ սաստիկ վիճաբանութիւններ ըլլալէն ետքը , մեծադոյն մասին հաճութեամբ որոշուեցաւ , որ Բրուսիլ ըրած զինադարարումը ջնդուին , յայնժամ գերմանական տէրութեան բոլոր պաշտօնէաները , նախագահը , և խորհրդոյ քարտուղարները իրենց հրաժարական խնդիրը մատուցին , որոնք ընդունեց բարձրադատիւ արշիւոքս Յօհանէսը , և անմիջապէս հրաման տուաւ մօրիւն Տանկմանին , որ ազգային ժողովոյն անդամ է , պաշտօնէից (մինիսթր) ուրիշ ժողով մը կարգադրելու համար :

Դարեալ քը Փրանքֆորտ լրագրող կը մեղադրէ Գերմանիոյ ազգային ժողովը , որ առանց կատարեալ պէննելու այս գործը , և իւր պատուին փոխակար կարծելով մերժեց զանկաւ , և այս ընթացքը , կարելի է թէ քաղաքական ծանր շփոթութեան մը պատճառ ըլլայ կրնէ :

Սարտենիայի Կարլոս Մաքսիմիլիան թագաւորը օրինաւոր կերպիւ ճանչցաւ Յովհաննէս արշիւոքսին Գերմանիոյ տէրութեան անսուչ անուանիլը : Սակայն , որ Սարտենիայի կառավարութեանը կողմանէ դեպքան անուանեցաւ Փրանքֆորտի կեդրոնական իշխանութեանը ըմբոստոսի 11-23ին իւր դեպքանութեան նամակը մատոյց բարձրադատիւ արշիւոքսին :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ . Աթէն , 6-18 սեպտեմբեր : Պաշտօնէից խորհրդարանը կերէի թէ նոր փոփոխութիւն մը պիտի ստանայ մօտ օրերս , քանի որ անդամաց մէջ մեծ անհամաձայնութիւն մը կը տեսնուի : Լրագրող մէկ մասը գանդատ կընեն թագաւորին և պալատականաց դէմ , որ զանազան եղանակաւ իրենց կողմը կը շահին քաղաքական երեւելի անձինք , և յետ այնորիկ բոլոր գործերը թագաւորին ուղղման պէս կը կարգադրուին , քանի որ ազգային երեսփոխանաց ժողովոյն մեծադոյն մասը թագաւորին կարգաւորութեանցը ջատագով է :

Յունաստանը յառաջադիմելու համար՝ կարօտ է իւր երեւելի քաղաքացւոյ միաբան և ազդու գործակցութեանը , բայց ասոր հակառակ՝ կը տեսնուի թէ երկպառակութիւնը ժամանակէ մը ի վեր բոլորովին կը տիրէ այս գգաւոր երկրին մէջ , որուն զարգացման ամէն կերպ միջոցները բնականապէս օր ըստ օրէ նուազելու վրայ են :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԵՆԻՐԻՐ

Զմեռնա , 17 սեպտեմբեր :

Վարդիական շոգեհաւուն մէջ , որ ամսոյ 15ին չորեքշաբթի առաւօտուն հասաւ Կոստանդնուպօլիսէն , 10-12 հազար զինուորական մանկանք կային , որոնք վերատեսչութիւն երկու ուսումնական պատուէրէաց , այսինքն Պարտիզանեան ուարտն Խաչատուրին և Սիսաբեան պարտն Խաչատուրին Փարիզ կերթան զանազան գիտութիւն և արհեստներ սորվելու : Յիշեալ ծաղիկահասակ պարտները իրենց վերատեսչաց ընկերութեամբ սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյն և սուրբ Մեթրոպօլիս վարժարանին այցելութիւն ընելէն ետքը , վերստին շոգեհաւ մտան , որ կէսօրէն երկու ժամառաջ ճամբայ ելաւ Սարտենիա երթալու :

Ստեփաննոս և ազգասիրական սգով կը դուրս գան Կոստանդնուպօլսէ մը ազգակից աղնուա-

Մարտիայի երջանկ-իւն :

Յամենան մարերի ընդ առաւօտ մի
Ի բլուրն շրջի թափաւ .
Բնութիւն համբէն թէ և յնձալի ,
Այլ դեռ իմ սիրտ չէր կայտաւ .
Կարէ՛ , խորհի , Տէրն արդար չի չլան
Օ այս արարածս նուաւստոյն
Օրհնէ և և Ժխտել վիճակի մարդկան
Օ երջանկութեան շնորհ դոյն :
Արացիք անտառք , գուր դաշտք գեղեցիկ ,
Հաւուց երամք սիրալի ,
Ո՛հ , ո՛հ ի բնութեան արարտ երջանիկ ,
Հանգիստ մարդկան գտանիցի :
Թուշուր օգաւար անդ կարկաչէն ,
Օ երկու զինե շուրջ շնէր .
Եւ ուր բնութեան ի ձայն ահագին ,
Մարդկան հանգիստ չի ասէր .
Հարցանեմ , արդեօք կարէ՛ր Սանկութիւն
Ի նուր ըզիստս զոր խնդրեմ .
Եկաց նա ի հեծ , և մատալն իսկոյն
Յայց որ գայր՝ դոյն գաղտնաւ :
Դարձ առ Սէր առնեմ , ոյր առաւօտեան
Փայլի ճամնալ պայծառ գող :

Եւ լուեալ յայրատ կակազոր ըզրան ,
Ի յոս իւր շիջալ նդ արտասուք :
Առ մտերմութիւն . — Իսկ նա էր ի սուգ ,
Եւ այսպէս էտ պատախան .
« Բարեկամք , ոյց բաղդ օջ շրջաց թող զուրկ
Այստացան ընդ դամբան » :
Հարցի զՍտեփան թէ հրճուէ կարէ՛ր . —
Յոյժ պոնձայր նա բարձրաձայն .
Բայց դժգոյն ճակատն խամրեալ , մահաբեր
Ընտի ի վայր վարդք անկան :
Օ կարեկցութիւն , — թէ էր ձեռնհաս
Օ սիրտս բուժէլ բաղնալոյց .
Բայց գտի ի վիշտո նստեալ հանապաղ ,
Օ աղէտս լայլ գեռ այլոյ :
Օ ստաքնութիւն . — նա բարձ հառաչին
Շնորհէլ ոչինչ մարթայաւ .
« Ո՛հ իսկ էր անունն Լաքնութիւն ,
Այլ լոկ խմորս ապաշաւ » :
Լրդ հարցի զՍտեփան . — Ստեփաննոս
Օ իւր մեղմեցոյց ճակատ խորդ ,
« Ի՞նչ առաքնութիւն աստ քեզ առաջնորդ ,
Երջանկութիւն եմ , ասէր :

Թարգմանեալ յանգլիարէն :

կանայ այս ուսումնասիրական վեհաձեռն եռանդը բանգր երկրայութիւն չունիմք թէ Փարիզի նման մայրաքաղաքի մը մէջ գտնուողութիւն ընդունող երկրաստորոշները, երբոր իրենց հայրենիքը կրդաւանան, անշուշտ եւս առաւել պիտի աճեցնեն ազգասիրութեան և ուսումնասիրութեան սգին սրնոր շուտով կրտանայ մարդ մը, ինչ առանձն ուրիշ ազգայն ամէն կերպ ազատաբոյժ յառաջդիմութիւնը կրտանեն և կրքանշանայ:

—Բաղաբիս սուրբ Մեսրոպեան փառաբանին ուսմանը ընթացքը, որ գրեթէ ամիսէ մը ի վեր դադարած էր քոլեւային պատճառաւ, այս շաբթոս սկիզբը վերստին շարունակուեցաւ ի միտ թարութիւն սրտի բոլոր ուսումնասիրաց:

—Վնոյս 12ին կիրակի օրը մեր հոգեւոր Վառչնորդ գերապատիւ սրբազան Պօղոս արքեպիսկոպոս սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյ մէջ վեղբայրական նամակի մը հայերէն օրինակը կարդաց ի կոտորանքնուպօղիս ապեալ: Մի նամակը, որնոր ամենապատիւ սրբազան Ստեփանոս արքեպիսկոպոս Բարձրագոյն Վրան հրամանաւոր համեմատ ամէն վիճակները, նմանապէս իրար յուղարկած է, խիստ բարի ազդեցութիւն մը ըրաւ հայոց հասարակութեանը վրայ: քանզի յիշեալ նամակին նպատակը այս է, որ տէրութեան բոլոր գործակալները, հոգեւոր առաջնորդները և ազգային հոգաբարձուները ամենեկին բռնութիւն և անիրաւութիւն պիտի չընենցնեն իրենց ժողովրդեանը վրայ, այլ ամէն կերպ գաղտնասանները իրաւամբ և արդարութեամբ պիտի ըլլան նոր կարգադրութեանցը կանոնաց (Թանգիմարթի խոյրիէ) համեմատ, և եթէ այս հրամանաց զէմ գործողութիւն մը ընող գտնուի, իւրաքանչիւր քաղաքէն զանգատ ընելու Բարձրագոյն Վրանը, որ իբրին ճշմարտութիւնը քննելով, և ստուգելով անաշուստ և անպիտան պիտի պատժէ յանցաւոր գտնուողը, ինչ ստորագրողի տէր օրը:

—Վոյնիթաց Թուովիս ծանուցինք Ողորմութեան Միակերպութիւն մը հիմնադրուիլը քաղաքիս մէջ, որուն յառաջդիմութեան համար բարեխնամ անխնայութեան բազմաթիւ ժողով մը հաստատուեցաւ, որոց անուանքը ասոնք են, տիկնայք Իշօն, Իվանօֆ, Քալէն, Լանչանթէն, Պալթաճի, Սուրբալ, Հանսօն, Սալայի, Վաթուրիէ, Վուլիւրի և Սարթօն: Մի աղետուհի տիկնայց միայն հոգատարութեամբ ուրիշ ժողով մը ևս պիտի կարգադրուի երկր մարդոցմ բազմաթիւ, որոց մէջ ամէն ազգի ազգաւորները գտնուեցին և բնակութեան պիտի ունենան:

—Վնգեալ շաբաթ օրը Վաթուրաց Համիտ պէյին զգուշաւոր հետադարձութեամբ տանն Երուզղէի բռնութեան և կառավարութեան բանորդութեան: Մի անգամ անձինքը, որոցմ 29 յոյն և 10ը տաճիկ է, շատ տներ մտեր են ընկեալին ժամանակը, ու ամէն տեսակ կահկարուսիք և ուրիշ ինչ որ գտեր են նէ վերցուցեր են: Երբեք արժանապարհ Վաթուրաց ինքնամբողջ գողցուած գրեթէ ամէն բաները կառավարչին պարտաւր բերուեցան, և ըստ տրուեցաւ ամենուն, որպէսզի որուն տունը որ գող մտեր է, երթայ նայի, և եթէ բան մը կրտանեն որ իրենն է, առնու: Երբէն շատ մարդիկ գացին և գողցուցած կահկարասիքնին գտան:

—Կոտանդնուպօղիս կը գրեն թէ, Վաթուրի տարի ազգային ճեմարանին բարեկարգ յառաջդիմութեանը համար հաստատուած ընկերութիւնը քանի մը ուսումնասիր նոր անդամներ ստացեր է իւր ծանր պաշտօնին պարտաւորութիւնները ևս առաւել ճշդիւ ի գործ դնելու համար: Միջև յիշեալ ընկերութեան յատուկ խնդրանքը հետեւեալ մեծաշուք ազգաւոր աղաները նոյն ընկերութեանը երեսփոխան որոշուեր են, այսինքն՝ Վնանեան Պօղոս ազան, Խորասանեան Պետրոս ազան, Սիւրբեան Վարդերես ազան, Սերիբեան Զարութիւն ազան: Ինչհամարպէս ամենուն հաճելի եղաւ այս ընտրութիւնը, որ ազգային ճեմարանին օր ըստ օրէ յառաջագոյն բարգաւաճելուն նոր երաշխաւորութիւն մը կը համարուի:

—Վզային հոգեւոր և աշխարհական գերագոյն ժողովոյ որոշմամբ Երեւանի քաղաքի Զաւր եպիսկոպոսը Երեւանի վիճակին առաջնորդ կարգեցաւ փոխանակ վսիճանեալ Զարութիւն

Եպիսկոպոսին: Եւ այս առթիւ Բարձրագոյն Վրան կողմանէ յատուկ առաջնորդական հրովարտակ և պատուոյ նշան մը շնորհուեցաւ յիշեալ նորընտէր առաջնորդին: որուն խոհմէ բարեխնայանք հովուութեամբ, ակնունիմք թէ Երեւանի վիճակին ժողովուրդը ըստ հնարաւորութեն պիտի յառաջագոյն բարեպաշտական և ուսումնասիրական գործոց մէջ:

—Վրաի սրտի կրթութիւն թէ Վաթուրի տարի սուրբ Վարդապետի գաղափարներ արժանաւոր կերպիւ կը յառաջագոյն և ամուս 8ին հրապարակական հարցաքննութիւն ըլլալով, գրեթէ ամէն աշակերտները ճիշդ պատասխաններ տուած են իրենց եղած հարցմանցը հայկերանութեան մէջ, նմանապէս թուարանութեան, երկրագալութեան սկզբանց, և գաղղիւրէն լեզուին վրայօք: Նոյնապէս գոյութիւն և երախտագիտութիւն արժանի է այս գաղափար բարեկարգ ընթացքին համար սահմանուած ընկերութեան ջանքը, որ իւր գահակէց մեծապատիւ Երազմի Պօղոս ազգային հանրաժանութիւն ազգասիրական բաշխութեամբ օր ըստ օրէ ևս առաւել բարեխնայանք եռանդեամբ ի գործ կը դնէ իւր ուսումնասիրական պաշտօնը:

—Սուրբ Երեւանի յուլիսի 15 ամսաթուով նամակ ստացանք, որ կը ծանուցանէ թէ վեհապալա ազգաւոր ՆԵՐՍԵՍ Հինգերորդ սրբազան Վահանայապետը նոյն ամսոյ 1ին հասեր է իւր Երեւան Տփլիսի գալով, և սովորական հանգիստի եպիսկոպոս ձեռնադրուիլի սուրբ Երեւան գէմայ արժանապատիւ Վաթուրի վարդապետը, և Պրոտայոս տրժանայարգ Վեորդ վարդապետը, որոնք յուլիսի 15ին մեկնելու են, իւրաքանչիւրք իւր վիճակը երթալու համար:

—Վնգեալիս նաւատորմից հրամանատարութեամբ ծովագետի փոխանորդ սրբ Վ. Բեքքըրին, նմանապէս գաղղիական նաւատորմից հրամանատարութեամբ ծովագետ Պոտէնին Երազմի ըստ ըրելը կը գտնուին միշտ:

—Հալէպէն արհիւ բարեկամ մը օգոստոսի 28 ամսաթուով հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ մեզ քոլեւային վրայօք:

Վրդեան, ինչպէս որ ուրիշ քաղաքացի մէջ, նմանապէս այս տեղ ևս մեծ կոտորած ըրաւ: Երկու ամիսի չափ շուկաները, խանութները և վաճառանոցները գոյ մնացին, և բնակիչներէն շատը փախան, մանաւանդ պանդուխտները գրեթէ ամէնքը իրենց հայրենիքը գացին: Իսկ Հալէպի մէջ մնացողներուն մեծագոյն մասը իրենց տունը պահուած կը գողցու շանային միւսնոյն եղանակաւ, ինչպէս որ տեղորոշութիւն է զգուշանալ ժամանակուն: Բոլորեալին տատակ եղած ժամանակը օրը 400-450 հոգի մեռան, և ընդամենը 7000 հոգիի հասաւ մեռնողներուն թիւը՝ ամէն ազգաց մէկ տեղ հաշուելով: Երեւանի տաճիկներէն ամէնէն շատ մեռնող եղաւ: Վաթուրի, գահութիւն Վաթուրի, բոլորովին գաղթեցաւ այս սոսկալի տեղը և շուկաները բացուեցան, այսու ամենայնիւ առաւտուրը խիստ գեղազու վիճակի մէջ տակաւին քանզի Հալէպի վաճառականներէն շատը օտարական են, որոնք դեռ չէր չէր չէր հայրենիքէն:

—Հոգեւոր (Նաֆա) սեպտեմբերի 1 Թուով կը ծանուցանեն թէ յիշեալ քաղաքին մէջ ևս բռնկեալ շատ զիպուածներ պատահեր են, բայց խիստ թեթեւ ըլլալով, գրեթէ ամէնքն ալ կառողջանան, ի վերայ այս ամենայնի բնակիչները մեծ տաքնագիւ և վախի մէջ են եղեր: Սուրբ Երեւանի մէջ օգոստոսի 19ին ըստ ունիմք, և գահութիւն Վաթուրի յիշեալ քաղաքը աղստ է եղեր այս տարախիսի անտէն:

—Վերալի մէջ, որ Երեւանի գրեթէ 5 ժամ հեռու գիւղաքաղաք մըն է, քոլեւայի զիպուածներ անպակաս են, և կըսեն թէ օրը 15-20 հոգի կը մեռնեն: Իսկ Երեւանի միւս շրջակայ գիւղաքաղաքացի և զիւրօրէից առաջնութիւնը, ընդհանրապէս բարեւոր վիճակի մէջ է:

—Կոտանդնուպօղիս գաղղիւրէն լրագիրը 4000 հոգիի կը հաշուեն Երեւանի մէջ քոլեւային մեռնողներուն թիւը, բայց այս թիւը չափազանցութեամբ գրեւոր է: Իհաւասիկ մեռնողներուն ճիշդ հաշիւը, Տաճիկներէն 700 անձինք, Երեւանի 350, Հրեաներէն 260, Փրանկներէն 180,

Հոգեւոր 75, տակաւ կարելի է թէ տաճիկներէն և ուրիշ ազգերէն առանց հրամանագրի 235 հոգիի չափ ևս թաղուած մեռնողներ կը գտնուին, ուստի ընդամենը 1800 հոգիէն աւել չկրնար ըլլալ երբէք:

—Թեքաղղիական և սրեւեռան անգղիացի ընկերութեան Սոմա անուն շաքեհաւոր որ ամսոյ 9ին մեկնեցաւ ասիէց Սոմաթիլիոն երթալու, 10 միլիոն զուրուք պատրաստ դրամներ հետը որնոր Կոտանդնուպօղիս (Երեւան) կը յուղարկեն:

—Վերալի մէջ (Վրդեան) միւս օգոստոսի 20 քոլեւային բռնութեան թիւը ընդամենը 377 հոգիի կը հաշուեն, որոցմ 235 հոգի մեռած են, 38 ողջացած, և մնացեալ 105 հոգիի դեռ բժշկաց խնամոյց յանձնուած էր:

—Վաթուրի մէջ թէպէտ այս ամիսէն քանի մը զիպուած պատահեցան, այսու ամենայնիւ սեպտեմբերի 1էն մինչև չորրորդ օրը նոր հարուած մը չտուեցուեցաւ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՐԵՏԵԱՆ

Չմիւսիս, 17 սեպտեմբեր:

Բաղաբիս առեւտուրը կամայ կամայ կը հոգեւորի վաճառականաց մէջ վստահութիւնը աստիճանաբար կուտայ, և կը յուսամք թէ բարեկարգ շարժում մը պիտի յաջողէ վերջապէս շատոյցմէ ի վեր եղած առեւտրական հանգարտութեանը:

Վնգեալ: Վնոյս 2ին անգղիական շաքեհաւոր 375 սնուկ աֆիոն յուղարկեցաւ, որոցմ 85 սնուկ տուել Սոմաի համար էր և մնացեալ 290 սնուկ համար: Վանթանէն մեր ստացած վերջի լուրը յուլիսի 11-23էն է, և կը ծանուցանէ թէ Տաճիկատանի աֆիոն ունեցողները 600 սնուկ գրով թալէպէն սրահս չեն ուզեր վաճառելու մէկ անտուկ, որ 87 չէքի (կամ 140) անգղիական լիւրա) կը պարունակէ: Մի գիտով պէտք է որ 140 լուրուչ բռնէ աֆիոնին մէկ չէքի բոլոր ծախքը երեքէն ետքը, Երեւանի մէջ առաւել շատ կը գողան աֆիոնը, և վերջի վաճառումը 91 լուրուչի է զու չէքին:

Սեպտեմբեր: Մի օրուան արժէքը 143-147 լուրուչ է կենդինարը ըստ տեսակին:

Փաշախան: Վրդեալիս կայ և կուղուի (Երեւան) տեսակը՝ նաւուն մէջ առանդեւ պայմանաւ 48-51 լուրուչի կը ծախուի՝ ապրանքին աղւորութեամբ համեմատ:

Սոմա: Մի օրուան արժեքը թիւը 32-33 լուրուչ է քիլոն՝ նաւուն մէջ առանդեւ գաղղիւրի թիւը: Մի տարուան հոսնքը քիլոն և մինչև յայսօր 5700 բեռի չափ եկաւ, իսկ ասիէց ետքը չկարծուիլ թէ 2000 կամ 2500 բեռէն աւելի ուրիշ ապրանք գայ: Մի պտուղը 80 լուրուչէն մինչև 140 լուրուչի կը ծախուի ըստ տեսակին, իսկ երեք բոլորած պատուական թուղթի գինը 170-220 լուրուչ է կենդինարը:

Չափ: Կարմիր չամիչի գինը 77-86 լուրուչ է կենդինարը, սեւը՝ 34 1/2-35 1/2 ըստ տեսակին: Սոմաի ծախիս ըստ ամիսու չամիչի գինը 220 լուրուչ է Սուրբայի ապրանքին համար, և 225 լուրուչ Վարդապետների ապրանքին համար:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՐԵՏԵԱՆ

Մի օրուան երկու շաքեհաւոր անգամ մը արժեքը օրը կը հրապարակուի: Տարեկան գինը 120 լուրուչ է կանիկի փաթեթի մը որ կը գողան օտարաբնիկ, Երեւանի Արշակունի Արարուտան գրատունը, իսկ ուրիշ քաղաքացի համար՝ ահա կը ընշաւ նակին: քաղաքի յարգի գործակալը անտուքը, որք են:

Կոտանդնուպօղիս՝ Պարտիսկոպոսի գրադիր Պերսիս Եան պատուէր պարս Արարուտ:

Արարուտի Եան Եան Պերսիս Եան:

Գահիլէ՝ Երեւանի քաղաքի Զարութի Եան:

Զարութի՝ Երեւանի և Սոմաի Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան:

Երեւանի Եան Եան Եան: